

Pretoriana

MERENSKY-BIBLIOTEEK
UNIVERSITEIT VAN PRETORIA

12 APR 1955

Klasnommer 05(68)

Voluimnommer P4/3.

Genootskap Oud-Pretoria

Association Old Pretoria

Kopiereg voorbehou.

Copyright reserved.

INHOUD — CONTENTS

Editorial/Redaksioneel: Inertia.

Jaarverslag van die Genootskap Oud-Pretoria.

Annual Report of the Association Old Pretoria.

H. M. Rex: Die Vervaardiging, Aanbrenging en Verwydering van die oorspronklike Republikeinse Wapen en Leuse op die Voorgewel van die Gouwermentsgebou.

Dr. J. Ploeger: Herinneringe van mevr. Katharina Cornelia Peters-Louis.

Oblomov en die Pers.

In Pretoria

... since 1877

In South Africa

... since 1862

Since that day more than three-quarters of a century ago when it first began business in Pretoria, the Standard Bank has maintained its place among the pioneers of this province.

Since its establishment in South Africa in 1862 the Bank has been closely associated with the agricultural, business and industrial growth of our land.

THE STANDARD BANK OF SOUTH AFRICA LIMITED

(Registered as a Commercial Bank)

"OUR 92nd YEAR"

INERTIA

Inertia also means the inability to act. This inability might be the result of physical inability or it might be the result of an attitude of mind resulting from a deliberate refusal to act because of the physical and mental strain that such activity might entail. When the last named form of inertia is evident, then the person concerned is really facing a difficult time because this type of attitude is psychological and not easily cured.

The Russians have a word for it. They call it "Oblomovism." "Oblomov," a novel by Ivan Goncharov, was written about 1850. It is the story of a fine and sensitive character ruined by apathy and lack of willpower. In creating that character Goncharov immortalised the name *Oblomov* as standing for a type, just as the names of Pecksniff and Babbit have come to be used for other types.

In our daily lives *Oblomovism* is self-evident. Our refusal to face life, our refusal to do anything more than existence demands i.e. eat, drink, sleep and daily office or lecture work, has become so self-evident that we have taken it for granted as the natural thing to do while our cultural leaders who, a decade ago were mostly found in our universities and educational institutions, but are to-day difficult to localise because of their lack of real leadership and therefore standing within the vague sphere of cultural "activity," have been unable to contribute anything towards the cultural (however vague the term may be) advancement of our country. Their contribution to our culture have been so small, that they could not inspire even a materialist to understand the difference between a hospital and a monument. These cultural Oblomovs are the creators of our so-called "materialists" and have driven a few thinkers to warn us of the danger of a "Decline of the West." Most so-called "materialists" are disappointed idealists.

Materialism as a force is dynamic. It destroys so as to build on the old foundations something else, something that would contribute to our material well-being and leisure. The materialist has no regard for the past, except when he has political aspirations; *an old building is to him valueless and should be torn down*. He has a peculiar sense of power because he knows that the so-called "cultured" i.e. the historians (that body of men who each have collected a vast number of documents in a book without one single original thought of the writer in it—originality is not easily recognised, reproduction is praised) the poets (who believe they are inspired), novelists (in America a "best-seller" is the aim), critics (all those who believe that they "know" what is art and culture. Some want to serve it to the masses on a plate like a piece of steak) and all those who by their looks and attitude give the impression that they are,

all accepting that they are because they have not produced anything and in the still distant future “*intend*” doing it, knowing full well that it would never happen; yes, knows that these “*cultured*” men (and sometimes women) are the instruments through which he could reach the masses. If need be he would contribute something towards a “*chair*” at a university (*astrology and graphology* being possible subjects. The more students, the better the University, and please don't fail the first years or a special bursary would be awarded to a student to make a “*scientific*” study of the cause of failures and how it could be overcome), or he might make a special grant to an institution (orphanage, hospital, S.P.C.A., or anything else like an *association for the preservation of old buildings* or anything that is of “*historic*” value, an old stone under which a hero — who to-morrow might be a scape-goat, slept; a tree under which an *indaba* was held or under which some other idealist died. — A violent death being preferable). His grant would be solemnly noted, his photo “*splashed*” in a newspaper—opposition papers preferring a dead silence—his good deeds remembered under bold headlines—the bad ones are kept in reserve until after his death, and his son, they usually have a son, finds the post of lecturer, or some other post for which these days you need no other qualification than the assurance of your unoriginality, is assured. The father himself thereafter has a difficult time deciding between the chairmanship of a “*Kultuurbond*” usually combined with the possibility of becoming a Member of Parliament (culture, politics, Parliament), or at the worst a senator. If he is now opposed in any way, the word “*culture*” is enough to let the voters stream to his aid. If they do not vote for him, he resigns and threatens to—sometimes does—join the opposition. If they too reject him, he quietly returns to his business expanding it perhaps into an organisation that controls the nation's wealth (national honours shower on you then) or he can play bankrupt (a debtor's prison for him).

Deep within it all, in the very walls of a Hollard house, in the lines of Kruger's statue, in the old *Raad Zaal*, in the plans for the new Provincial building, in everything around us, and that includes the old, the new and that which is to come, there is to be found culture, civilisation and—*inertia*.

JAARVERSLAG :

GENOOTSKAP OUD-PRETORIA

Met genoeë lê ek die 1954 jaarverslag aan u vir goedkeuring voor.
In die loop van die jaar het die ledetal tot 130 uitgebrei. Hierdie

Since the early years of this century the face of Pretoria has undergone tremendous and irrevocable changes. Town planning should however not take place divorced from aesthetical and historical necessities.

CHURCH STREET EAST, PRETORIA. ± 1906

Photos: R. O. Basson

toenemende aansoeke om lidmaatskap is 'n bewys dat die Genootskap Oud-Pretoria al hoe meer in Pretoria bekend word. U bestuur beveel dan ook aan dat meer persone uitgenooi word om tot die Genootskap toe te tree.

Die bestuur was in die afgelope jaar as volg saamgestel:—Voorsitter, dr. W. Punt; ondervoorsitter, dr. V. Fitzsimons; sekretaris, dr. F. du T. Spies; penningmeester, mnr. G. Rissik; argivaris kapt., H. du Toit; lede, dr. T. v. Rooyen, dr. G. Eybers, mej. J. H. Davies, mnre. de Loor, R. Peacock en H. Rex, met die verteenwoordigers van die stadsraad, die burgemeester Raadslid dr. H. Muller en Raadslid W. J. Seymore.

U Genootskap het in 1954 weereens bewys dat ons die geskiedenis en kulturele belange van die hoofstad beskerm en bevorder. In verhouding tot ons klein ledetal bewys die Genootskap ons stad groot dienste, deurdat ons lede 'n waaksame oog op die geskiedkundige verlede van Pretoria hou.

Gedurende die jaar het die bestuur die ontwerp vir die voorgestelde wapen vir ons Genootskap aanvaar en u sal gevra word om die wapen goed te keur.

U Genootskap het 'n belangrike aandeel in die herstel van die Z.A.R. wapen in die gewel van die goewernmentsgebou gehad. In hierdie verband het dr. Nicol, die Administrateur van Transvaal, 'n afvaardiging van Oud-Pretoria, Krugergenootskap en die Kultuurraad te woord gestaan. Die afvaardiging het die Administrateur versoek dat die historiese Z.A.R. wapen so getrou moontlik herstel word. Ons opregte dank aan die Administrateur, dr. Nicol, dat aan ons vertoë voldoen is.

Die Stadsraad van Pretoria het die Genootskap se aanbod om 'n Opelugmuseum op te rig besonder gunstig ontvang en 'n stuk grond in die Fonteinvallei sal vir hierdie doel afgestaan word. Tans word oor die samestelling van die raad van kuratore vir die Opelugmuseum tussen die Genootskap en die Stadsraad onderhandel.

Die ontwerp vir die nuwe provinsialegebou sal op die Jaarvergadering ons ernstige aandag geniet. Die voorgestelde gebou is eenpariglik deur u bestuur afgekeur omdat dit o.a. esteties, argitektonies en histories nie by die Kerkplein se geboue aanpas nie. Die hele saak sal op 17 November vir bespreking oopgestel word.

Onder die redaksie van dr. van Rooyen gaan ons kwartaalblad, *Pretoriana*, steeds vooruit. Nogeens word elke lid en Pretoriaan versoek om bydraes aan *Pretoriana* te lewer. Die gewaardeerde geldelike bydraes van die Stadsraad en die Standard Bank het die uitgewes moontlik gemaak. Die bydrae van die Standard Bank bewys weereens dat die handelsinstellings van ons stad bereid is om die kulturele inrigtings van Pretoria te steun.

'n Spesiale woord van dank aan ons Stadsraad vir die jaarlikse geldelike ondersteuning. Die Burgemeester dr. H. Muller, het u Genootskap uitgenooi om aan die Eeufeesviering-reëlings deel te neem. Die bestuur het 'n reeks voorstelle in verband met die Eeufees ingedien. U voorsitter verteenwoordig die Genootskap in die Breëkomitee.

My dank aan die bestuur vir hulle getroue samewerking en 'n besondere woord van dank aan ons sekretaris, dr. Spies en penningmeester, mnr. Gerard Rissik.

(geteken) W. Punt,
Voorsitter.

ANNUAL REPORT :

ASSOCIATION OLD PRETORIA

It is with pleasure that I submit the annual report for 1954 to you for approval.

In the course of the year the membership has increased to 130. This increase in membership is proof that the Association Old Pretoria is becoming better and better known in Pretoria. Your committee recommends, too, that more persons be invited to join the society.

The Committee for the past year was composed as follows:—Chairman, Dr. W. Punt; Vice-Chairman, Dr. V. Fitzsimons; Secretary, Dr. F. du T. Spies; Treasurer, Mr. G. Rissik; Archivist, Capt. H. du Toit; Members, Dr. T. van Rooyen, Dr. G. Eybers, Miss J. H. Davies, Messrs. H. de Loor, R. Peacock and H. Rex, together with the representatives of the City Council, the Mayor, Councillor Dr. H. Muller, and Councillor W. J. Seymore.

Your association during 1954 showed yet again that we protect and advance the historical and cultural interests of the capital. Despite our small membership the Association has been of great service to our city, in that our members have kept a watchful eye on the historical past of Pretoria.

During the year the Committee accepted a design for the proposed coat of arms of our Association and you will be asked to approve the coat of arms.

Your Association had an important share in the restoration of the S.A.R. coat of arms in the gable of the old Government Building. In this connection Dr. Nicol, the Administrator of the Transvaal, received a deputation from Old Pretoria, the Krugergenootskap and the Kultuurraad. The deputation requested the Administrator that the historic S.A.R. coat of arms might be restored as accurately as possible. Our sincere thanks are due to the Administrator, Dr. Nicol, for complying with our request.

The City Council of Pretoria received the Association's offer to erect an Open Air Musuem very favourably and a piece of ground in the Fountains

Valley will be set aside for this purpose. The composition of the board of curators for the Open Air Museum is at present under discussion by the Association and the City Council.

The plans of the new provincial building will receive our serious consideration at the Annual General Meeting. The proposed building was unanimously disapproved of by your Committee since it was, inter alia, aesthetically, architecturally and historically unsuited to Church Square and its buildings.

Our *Pretoriana* is advancing steadily under the editorship of Dr. van Rooyen. Once again each member and each Pretorian are requested to send contributions to *Pretoriana*. The valued financial contributions from the City Council and the Standard Bank made the issues possible. The contribution from the Standard Bank is yet another proof that the commercial institutions of our city are prepared to support Pretoria's cultural organisations.

A special word of thanks must be given to our City Council for its yearly financial support. The Mayor, Dr. H. Muller, invited your Association to participate in the arrangements for the Centenary. The Committee has put forward a series of suggestions in connection with the Centenary. Your Chairman represents the Association on the General Centenary Committee.

My thanks to the Committee for their loyal co-operation and a special word of thanks to our Secretary, Dr. Spies and Treasurer, Mr. Gerard Rissik.

(sgnd.) W. Punt,
Chairman.

DIE VERVAARDIGING, AANBRENGING EN VERWYDERING VAN DIE OORSPRONKLIKE REPUBLIKEINSE WAPEN EN LEUSE OP DIE VOORGEWEL VAN DIE GOEWERMENTSGBOU

Ter aanvang moet ek melding maak van die feit dat daar baie min gegewens voorhande is oor feitlik elke aspek van die tot standkoming en verwydering van die Republikeinse Wapen en Leuse wat vir 'n kort aantal jare op die voorgewel van die Goewermentsgebou van die Suid-Afrikaanse Republiek in Pretoria gepryk het. Met die oog op die in ere-herstel van

die Wapen en Leuse van die Suid-Afrikaanse Republiek op die voorgewel van die Goewermentsgebou, het die Provinsiale Owerheid intussen opdrag gegee dat die Britse Wapen — wat aan die begin van hierdie eeu die Wapen van die Republiek vervang het — verwyder moet word. Daardeur is die openbare belangstelling in die tot standkoming en die verdere lotgevalle van die oorspronklike Wapen en Leuse van die Republiek opgewek en het daar 'n behoefte ontstaan aan 'n beskrywing, aan die hand van beskikbare gegewens, van die lotgevalle van hierdie kunsskepping van Anton van Wouw. Hierdie artikel is 'n poging om te voorsien in die openbare behoefte wat ontstaan het, maar aangesien daar so min dokumentêre gegewens oor die hele aangeleentheid bestaan, sal sekere gevolgtrekkings uit die aard van die saak moet berus op afleidings en vermoedens.

Ofskoon daar in die „Bestek en Voorwaardes wegens het maken van Gouvernements Gebouwen te Pretoria” (Bestek No. 7 met vyf tekeninge in die Afd. Publieke Werke, Staatsargief) voorskrifte voorkom m.b.t. die vervaardiging van die sg. „Vryheidsbeeld” op die toring van die Staatsgebou — destyds is daar in amptelike kringe voorkeur gegee aan die benaming „Staatsgebou” bo die van „Goewermentsgebou” wat vandag algemeen in gebruik is —, en daar ook 'n tekening beskikbaar was waarvolgens die kontrakteur van die Staatsgebou die werk moes laat uitvoer, (vgl. Art. 20), was daar egter geen spesifieke verwysing in die Bestek na die vervaardiging van die Wapen en Leuse van die Suid-Afrikaanse Republiek op die voorgewel van die Staatsgebou nie.

Dit is egter opmerklik dat op Tekening No. 3 van die grondplanne van die Staatsgebou die Wapen en Leuse van die Republiek wel voorgekom het. Vermoedelik het die beeldhouer Anton van Wouw, wat verantwoordelik was vir die uitvoering van die werk, van die kontrakteur J. J. Kirkness, 'n leidraad ontvang waarvolgens hy te werk moes gaan, want as die voorstelling van die Wapen op tekening No. 3 vergelyk word met 'n foto van die voltooide produk, is dit duidelik dat daar 'n mate van ooreenkoms tussen die twee bestaan. Die verskille tussen die voorstelling op die tekening en die voltooide werk is egter so in die ooglopend dat dit meer waarskynlik is dat die voltooide werk grotendeels 'n produk was van die skeppende kunstenaarsverbeelding van Anton van Wouw. Hierdie opvatting word verder bevestig deur 'n verwysing in 'n destydse koeraantberig. Daarin word hierdie bewering gemaak: „Het schild van het Rykswapen is . . . geheel volgens eigen schepping gecomposeerd . . .” (De Volksstem, 9/2/1891) (Vir 'n foto van die Wapen op die voorgewel van die Goewermentsgebou vgl. Argiefjaarboek, 1950, Deel 1; daarin artikel van Dr. C. Beyers, Die Wapen van die Suid-Afrikaanse Republiek, Illustrasie No. VIII).

Anton van Wouw het weliswaar 'n groot aandeel gehad aan die werk soos dit uiteindelik daar uitgesien het — Van Wouw moes ook rekening hou met die feit dat die Wapen en alles wat daarmee saamgegaan het, so ontwerp en geboetseer moes word dat dit moes aanpas by die ruimte binne

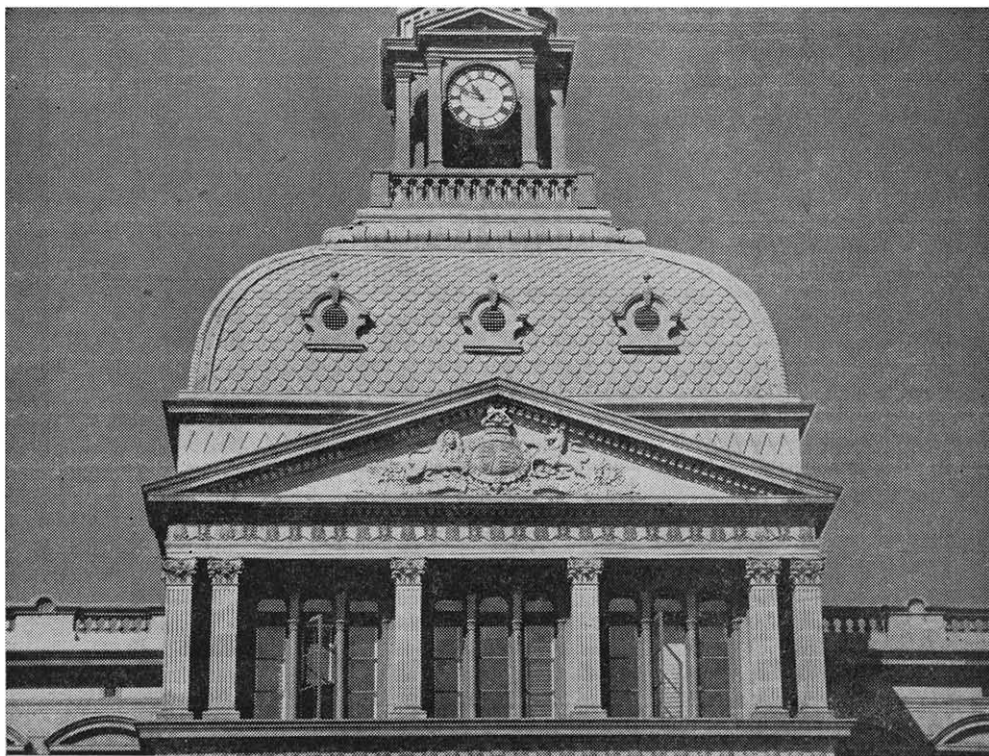

Foto P. J. Engelbrecht

DIE BRITSE WAPEN EN LEUSE VOOR DIE STAATSGEBOU WAT NOU VERWYDER IS

die driehoekige voorgewel—maar alles dui daarop dat die ontwerp van die Wapen en die Leuse wat op die voorgewel sou kom, alreeds deur die argitek van die Staatsgebou, die Gouvernements Ingenieur en Architect, Mnr. Sytze Wierda, vasgestel was. Dat Mnr. Wierda 'n werksame aandeel gehad het in die vasstelling van die ontwerp van die Wapen wat as ornamentasie in die voorgewel geplaas sou word, en dat Anton van Wouw die argitek se ontwerp as leidraad gebruik het by die uitvoering van die werk, grond ek op die volgende feite: daar is naamlik alreeds op die feit gewys dat die ontwerp van die versiering op die voorgewel voorgekom het op tekening No. 3 van die grondplanne van die Staatsgebou. Hierdie grondplanne van die Staatsgebou waarop die tekening van die Wapen voorkom, was alreeds op die 28ste April 1888 voltooi. (Vgl. Tekening No. 3). Anton van Wouw het egter eers op die 1ste Januarie 1890, op 27-jarige leeftyd, in Pretoria aangekom. (Vgl. A. C. Bouman, Kuns in Suid-Afrika, bl. 108). Hieruit kan afgelei word dat Anton van Wouw die oorspronklike ontwerp van Wierda as basis gebruik het en verder daarop voortgebou en na sy insigte voltooi het. Ek veronderstel dat daar aan Anton van Wouw vryheid gelaat is om die Wapen volgens sy persoonlike kunstenaarsverbeelding te voltooi.

In die Afdeling Publieke Werke, sowel as in die Afdeling Staatssekretaris in die Staatsargief kon ek nie daarin slaag om enige verwysings na die vervaardiging van die toringbeeld en die Wapen op te spoor nie. Die afwesigheid van enige gegewens oor hierdie aangeleentheid kan bes moontlik verklaar word uit die omstandigheid dat die uitvoering van hierdie twee werke, onder andere, as onderdele van die hele gebou, toevertrou was aan die kontrakteur, Mnr. J. J. Kirkness, en dat hy die opdrag om die Wapen te boetseer aan Anton van Wouw gegee het. In teenstelling met die voltooiing van die res van die ornamentasie wat vir die gebou bestem was, is die toringbeeld nie in Suid-Afrika nie, maar in Europa vervaardig. Die feit dat Anton van Wouw in die eerste plek teenoor die kontrakteur verantwoordelik was vir die uitvoering van die opdrag om die Wapen te boetseer, verklaar, myns insiens, ook die afwesigheid van enige argiefstukke wat betrekking het op die vervaardiging van die Wapen, die toringbeeld en die res van die ornamentasie.

Dit is in hierdie verband dat ek nie saam met Dr. C. Beyers stem waar hy die bewering maak i.v.m. die „wapen wat ons nasionale beeldhouer A. van Wouw, in opdrag van die Republikeinse Regering . . . vervaardig het.” (Vgl. sy aangehaalde werk, bl. 7). Nêrens kon ek so'n opdrag van regeringsweë opspoor nie en dit is daarom nie vir my duidelik op watter gronde Dr. Beyers hierdie bewering kon maak nie. Afgesien van die feit dat Anton van Wouw vermoedelik sy opdrag regstreeks van die kontrakteur, J. J. Kirkness, ontvang het, en Kirkness op sy beurt die leidraad van die argitek, Mnr. S. Wierda, gevolg het, glo ek verder ook dat die Republikeinse Regering geen aandeel gehad het in die voorstelle vir die ornamentasie van

die Staatsgebou nie; volgens my mening was dit voor die koms van Van Wouw reeds uitsluitlik die werk van die argitek, S. Wierda. Dit mag egter ook wees dat Klaas van Rysse, die assistent van die Gouvernements Ingenieur en Architect, vir Mnr. Wierda destyds aktief behulpsaam was in die ontwerping van die Wapen. **Daar bestaan geen dokumentêre gegewens, sover my kennis strek, wat die bewering van Dr. Beyers bevestig nie.**

Die enigste bron waaruit gegewens opgespoor kon word wat 'n lig kon werp op die aanvang en vordering van Anton van Wouw se boetsering van die Wapen, is die koerante van destyds. Die eerste beskrywing wat aangehaal word, het in *De Volksstem* van die 2de Februarie 1891, verskyn. Die artikel was getitel „*Het Nieuwe Gouvernementsgebouw*” en het bestaan uit 'n beskrywing van die Staatsgebou wat toe in aanbou was en alreeds besig was om voltooiing te nader. Tydens sy besoek aan die gebou het die verslaggewer van die koerant onder andere ook 'n besoek gebring aan die kelder gedeelte van die nuwe gebou en daarvan die volgende beskrywing gegee: „Ook het onderaardsch gedeelte van het Staatsgebouw wordt niet onbezocht gelaten. Tusschen de dikke muren, die den aanschouwer met ontzag vervullen voor den zwaren last die ze te torschen hebben, bevinden zich tal van vertrekken, welke waarschyndlyk wel als bewaarplaatsen voor het archief der Republiek een bestemming zullen ontvangen.

Thans dienen ze als ateliers en werkplaatsen voor ambachtslieden en kunstenaars, die met de resultaten van hun arbeid de artistieke waarde van het Gouvernementsgebouw gaan verhoogen.

In een dezer vertrekken is de heer Van Wouw bezig met vaardige hand het Wapen der Republiek te boetseeren; dit Wapen wordt boven den hoofdingang aangebracht en belooft wegens zyne sierlyke en bevallige behandeling eene fraaie bydrage tot de ornamentatie van het Gouvernementspaleis te worden.

Voor zoover men zich nu reeds een indruk kan maken van hetgeen dit paleis zal opleven wanneer het heeltmaal gereed zal wezen, kunnen wy melden dat het door zyne conceptie zoowel as door zyn uitvoering in de details, een monument zal worden, dat met trotsch door de natie kan genoemd worden naast welk monument ook in Zuid-Afrika.”

'n Week daarna, op die 9de Februarie 1891, het daar in „*De Volksstem*” 'n tweede artikel oor die aangeleentheid verskyn, hierdie keer onder die opskrif: „*Het Wapen der Z.A.R.*” Dit het as gevolg gelui: „Reeds by eene vorige geleentheid stonden wy met eenige woorden stil by een arbeid, die ongetwyfeld bestemd is een voordurende en verdiende aandacht te trekken, by het wapen namelyk dat de heer A. van Wouw bezig is te boetseeren en dat eerlang den voorgevel van het Goevernementsgebouw zal versieren.

Het schild van het Rykswapen is ovaalvormig en geheel volgens eigen sceppling gecomposeerd en is verdeeld in 3 deelen, in wier midden een klein schild, waarin het anker. Het linksche bovenvlak van het wapen

stelt voor een zittende leeuw, die op het kleine schild met anker, zyn rechter poot doet rusten, het regsche bovenvlak stelt een boer voor in 's lands kleederdracht zooals de oude voortrekkers droegen en met een roer in de hand; en in het ondervlak staat de ossenwagen; links en rechts van het schild de vlaggen, die waarop de adelaar met zyne uitgestrekte vleugelen dit alles overdekt. Dan is aan beide zyden een lauriertak aangebracht, die de uiterste hoeken van de frontispice vullen; zoodat al deze verschillende details met elkaar één groot en krachtig geheel uitmaken, dat stellig het gebouwen sieraad zal wezen.

De heer Van Wouw heeft met het eerste stuk arbeid, dat hy verrichtte, reeds de aandacht van kunstkenneren weten te trekken. Wy hopen dat onze bouwmeesters en niet het minst het groote publiek zyne gaven zullen waardeeren en dat nog meenig werk van zyn hand onze woningen zal verfraaien."

Die enigste ander koerantartikel wat ek kon opspoor waarin 'n verwysing voorkom na die vordering wat Anton van Wouw met die boetsering van die Wapen gemaak het, kom voor in "*The Press*" van die 20ste Maart 1891, onder die opskrif: "*Pretoria Art*": "There is now on view in the Executive Council Chamber a very fine bust of His Honour the President, the work of Mr. A. van Wouw of Pretoria. The bust was first modelled in clay from a photograph of life sittings, and a cast taken from it in plaster of Paris.

Mr. van Wouw, who is a young and promising artist, is now engaged upon the frieze which will contain the coat of arms of the Republic, and which is to be placed on the front portion of the new government buildings".

Terloops kan hier vermeld word dat Anton van Wouw destyds in Kerkstraat, naby Schuster se Brouery, woonagtig was. Op een stadium het hy 'n uitstalling van sy werke by sy verblyfplek gereël.

Dit kan nie met sekerheid gesê word wanneer presies die Wapen en die Leuse deur Van Wouw voltooi is nie, vermoedelik in die loop van 1891. Vir die volgende tien jaar het Van Wouw se kunswerk die voor-gewel van die Staatsgebou versier, maar met die verdwyning van die Republikeinse gesag en die vervanging daarvan deur die gesag van die Britse oorwinnaar, was die lot van die Wapen en die Leuse van die oorwonne regering en volk op die eertydse Staatsgebou, ook daarmee verseël. Binne 'n jaar nadat Pretoria deur die Britse militêre magte beset is, was daar voorstelle dat die uiterlike simbole van die vorige bewind uit die openbare oog verwyder moes word. Met die verlede moes daar op verskillende terreine radikaal gebreek word. Op Woensdag, die 12de Junie 1901 het 'n vergadering plaasgevind van die "*Executive Council*" in die kantoor van die Sekretaris van die Britse Administrasie.

Teenwoordig op die vergadering was die volgende here: G. V. Fiddes, Sekretaris van die Administrasie; R. Solomon, Regsadviseur; P. Duncan,

DIE STAATSGEBOU, ± 1904. LET OP DIE PERDE VOOR DIE GEBOU

Foto R. O. Basson

Kontroleur van die Skatkis; W. Wybergh, Kommissaris van Myne en J. R. N. Stopford, Waarnemende Klerk van die Uitvoerende Raad.

Vermoedelik op voorstel van 'n sekere "Mr. Watermeyer" wat destyds in beheer was van die Departement van Publieke Werke, het die Uitvoerende Raad, die volgende besluit geneem: "The Council approved of the proposal of the Public Works Department to remove from over the Government Buildings in Pretoria the Republican Arms and to replace them by the Royal Arms which can be done for £70. The Motto is also to be removed". Op die 20ste Junie 1901 is die besluit van die Uitvoerende Raad deur die handtekening van G. V. Fiddes, bevestig. (Vgl. Executive Council of the Transvaal. Minutes from 4th April 1901 to 25th September 1901. Staatsargief: T.18; E.C. Minutes; A, p. 41: Art. No. 185: Royal Arms on Govt. Buildings". I.v.m. Watermeyer as destydse Hoof van P.W.D. vgl. aangehaalde bron: A, pp. 3—4: Departments in Pretoria: p. 4, Item (9) "Public Works Department — Run by Mr. Watermeyer; until further arrangements can be made he should be left in charge. The Treasury must be consulted for expenditure on repairs etc. to the Government Buildings".).

Ek beskik nie oor enige gegewens i.v.m. die presiese datum waarop die Republikeinse Wapen en Leuse verwyder is nie, maar vermoedelik het dit plaasgevind kort nadat die magtiging aan die Publieke Werke Departement op die 12de Junie 1901 verleen is.

Daar het tot onlangs geen sekerheid bestaan wat die verdere lotgevallen van die Republikeinse Wapen en Leuse was nadat dit destyds verwyder is nie en daar was ook blykbaar geen gegewens beskikbaar i.v.m. besonderhede oor die aanbrenging van die Britse Wapen nadat die Republikeinse Wapen en Leuse verwyder is nie. Die enigste dele van die Republikeinse Wapen wat bewaargebly het was die kop van die arend en een van die letters „M” van die Leuse „Eendragt Maakt Magt”. Vir geruime tyd was hierdie bewaargeblewe gedeeltes in die veilige bewaring van die Transvaalse Museum.

Onlangs het dit aan die lig gekom dat die klip waaruit die ou Republikeinse Wapen geboetseer is, nie verwyder is om plek te maak vir die Britse Wapen nie, maar dat die Republikeinse Wapen uitgekrap en dieselfde klip weer gebruik is vir die boetsering van die Britse Wapen.

In 'n mededeling aan die "Pretoria News" (5/10/1954) het Dr. Nicol, die Administrateur van Transvaal, gesê "that it had now been established that the British Coat-of-Arms was modelled out of the South African stone which was used for the Republican Coat-of-Arms. The Republican Coat-of-Arms was not removed totally, but erased". Nou bestaan daar in elk geval sekerheid wat van die vernaamste gedeelte van die oorspronklike Republikeinse Wapen geword het, en alhoewel die Britse Wapen die Republikeinse Wapen vervang het, sal die klip tog bewaar bly.

— H. M. REX.

HERINNERINGE VAN MEVR. KATHARINA CORNELIA PETERS-LOUIS

Op 6 Desember j.l. is mevr. Katharina Cornelia Peters, 'n dogter van die bekende oud-Pretoriase skoolhoof mnr. Wessel Louis, in Den Haag (Nederland) oorlede.

Danksy die welwillendheid van mevr. Peters het die skrywer van haar 'n aantal besonderhede in verband met die Louis-gesin en die onderwys in die tagtiger jare van die vorige eeu in ons stad ontvang wat hy tans publiseer.

NEDERLAND

Mnr. Wessel Louis is in 1845 te Raalte (prov. Overijsel, Nederland) gebore. Hy was onderwyser te Apeldoorn en daarna skoolhoof te Loenen aan de Vecht. Op aanbeveling van prof. P. Harting en prof. dr. C. B. Spruyt het Staatspresident Thomas F. Burgers tydens sy besoek aan Nederland besluit om mnr. Louis met die taak te belas om 'n skool op Potchefstroom op te rig.

Met 'n seilskip het mnr. Louis, sy eggenote (geb. M. van Veen) en die twee kinders Antoine en Katharina Cornelia uit Nederland vertrek. By die gesin was waarskynlik ook Wietsche de Wit as hulp in die huis-houding.¹⁾

POTCHEFSTROOM

Van Port Natal het die gesin na Potchefstroom gegaan en in 1876 het mnr. Louis sy werk as skoolhoof aldaar begin. Oor hierdie tydperk kan die belangstellende leser meer besonderhede aantref in "*Potchefstroom 1838-1938*" nl. in dié hoofstuk waarin prof. dr. J. Chr. Coetzee die geskiedenis van die onderwys op Potchefstroom beskryf het (bls. 123 e.v.).

Aan hierdie hoofstuk ontleen ons die volgende opmerking, soos deur prof. dr. J. Chr. Coetzee uit 'n inspeksieverslag oorgeneem: "*Over 't algemeen levert de school bewijs van bekwaamheid, vlijt, en volharding. Inzonderheid de volharding en zelfopoffering van den hoofdonderwijzer tijdens den oorlog en daarna, in 't werken haast boven zijne krachten, om de school in stand te houden, verdient vermelding*".

Aangaande haar herinneringe aan die Potchefstroomse jare het mevr. Peters die volgende besonderhede aan die skrywer meegedeel: Die landreis na Potchefstroom is per ossewa volbring. Zoëloes was drywers en touleiers. Die geselskap het eers na Pretoria en vandaar na Potchefstroom gegaan.

Tydens die vyandelikhede op Potchefstroom (Eerste Vryheidsoorlog) het mevr. Louis haar besig gehou deur koeëls te smelt. Wanneer die skietery weer bedaar het, het die kinders na die tuin gehardloop om koeëls op te tel wat uit Engelse gewere afkomstig was. Jong Potchefstromers soos Daantjie van Graan, Bezuidenhout en Bodenstein het by dié geleent-

heid vir die sewentienjarige Katharina gesê: „Nooi, word soos jou ma”.

Linne lakens en slope is tot pluksel uitgerafel waarvan dr. Poortman²⁾ dose vol gebruik het. As verbandmateriaal is repe linne gebruik. By mooi weer is hierdie werk in die tuin by die onderwyserswoning gedoen; was die weer ongunstig, dan is die voorkamer gebruik.

Op Potchefstroom is die gesin met twee dogters uitgebrei. Een van hulle was Gesina (in 1944 in Nederland oorlede).

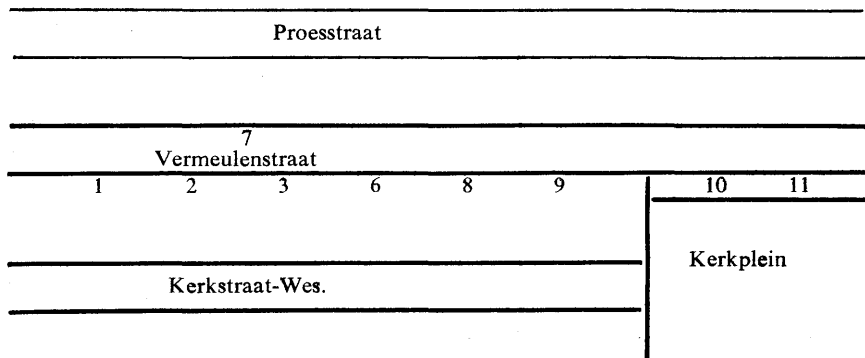
In 1882 het die Superintendent van Onderwys, ds. S. J. du Toit, die skoolkommissie op Potchefstroom tweekêër toegesprek en by dié geleent- hede o.m. verklaar dat Louis na Pretoria sou gaan om aldaar skoolhoof te word (Coetzee, bls. 189).

PRETORIA

Aan die begin van 1883 het mnr. Louis met sy werksaamhede in die Hoofstad begin.

In verband hiermee skryf mevr. Peters o.m.: „Waar was 'n skool- gebou? By reënweer in 'n ou geboutjie, by sonskyn in die tuin.”

Waar was die gesin in daardie dae woonagtig? Bygaande skets³⁾ gee 'n antwoord op hierdie vraag. Die woning waarin mnr. Louis met sy gesin gewoon het, het aan die Superintendent van Onderwys (ds. S. J. du Toit) behoort.

1. Woonhuis met erf. Eloff.
2. President S. J. P. Kruger.
3. Ferreira.
6. W. Louis tot 1884.
7. Nelmapius.
8. Meisiesskool van Mej. van Pommeren.
9. Landdroskantoor (later Poskantoor).
10. „Oude Kerk en school”.⁴⁾

Daarna, aldus mevr. Peters, was mnr. Louis in staat om die woonhuis te koop waarin Staatspresident Burgers in vroeër jare gewoon het. Dit

was aan Prinsloostraat, op die hoek van Kerkstraat. Die waenhuis is as skool en slaapvertrek gebruik en mnr. Louis het die koopsom van sy skoonvader in Nederland ontvang. Mnr. Louis het toe reeds 'n paar leerlinge losies verstrekkend. Nicolaas Smit, Koos Schoeman en die tweeling Johannes en Antoine Kock.⁵⁾ Hierdie seuns het saam met die Louis-gesin van Potchefstroom na Pretoria gekom. Daarna het mnr. Louis begin spaar om 'n behoorlike skoolgebou te kan oprig. Hierdie gebou het voor die waenhuis verrys en uit vier groot vertrekke en een klein vertrek bestaan. In die kleinste vertrek het mnr. Kalt twee doofstom kinders ('n seun en 'n dogter) onderrig.

Die bou van die nuwe skool het, wanneer daar nie geld was nie, soms stilgestaan. Twee Nederlanders, Van Smalen en Pierneef, het die timmerwerk aan die skoolgebou gedoen. Deure en kosyne het kant en klaar uit Natal gekom. Die waterpas wat gebruik is was 'n stuk tou met 'n klip daaraan bevestig (Vermoedelik die skietlood—Skr.).

Indien die skrywer die gegewens van mevr. Peters in die regte verband vertolk, dan was dit hierdie skoolgebou wat swart potkleivloere gehad het. Die plafon was van seildoek gemaak en wanneer die wind gewaai het, het die „plafon” heen en weer beweeg.

Die erwe waarop die woonhuis en die skool gestaan het was deur mnr. Louis deur bemiddeling van Pres. Kruger van die Regering gekoop. „Ik weet nog dat mijne ouders zeiden men heeft geld nodig”, aldus mevr. Peters.

Die nuwe skoolgebou is voltooi en het die naam „Opleidingschool” ontvang. Die gebou het, soos reeds vermeld, aan mnr. Louis behoort. Die President het daarvoor gesorg dat daar elke Saterdagoggend 'n aantal bandiete gestuur is om die vyf klaskamers te skrop en die meubels te poleer. Soms was daar kettinggangers onder die skoonmakers. Die werk het onder toesig van die reeds genoemde mej. Wietsche de Wit geskied en na afloop het elke gevangene 'n stuk brood ontvang.

Dan is die skoolgebou ook 'n tydlang as kerkgebou gebruik deur die Ned. Hervormde Gemeente. Was daar 'n aanddiens, dan het mnr. Louis lampe van die N.Z.A.S.M. ontvang. Hierdie lampe is dan op die eerste werkdag van die week deur skoolseuns terugbesorg.

Mevr. Peters vertel verder dat mnr. Cluysenaar (van die N.Z.A.S.M.) eendag vir mnr. Louis gesê het dat hy baie vir die spoorwegmaatskappy en die Kerk gedoen het. Hy was voornemens om mnr. Louis daarvoor te beloon. Daarop het mnr. Louis voorgestel om die Ned. Hervormde gemeente met 'n nagmaalstel te vereer. Hierdie geskenk het later, nadat die nuwe kerkgebou gereed was, soontoe verhuis.

Nadat die nuwe Staatsgimnasium tot stand gekom het, het mnr. Louis sy skoolgebou aan die Regering verhuur.

Verdere besonderhede.

In verband met die skool en die kosleerlinge skryf mevr. Peteres o.m.

die volgende besonderhede. Na die oorlog van 1880–1881 het daar geld oorgebly wat gebruik is om beurse aan Transvaalse leerlinge uit te deel. Vir hierdie beurse het in aanmerking gekom: seuns wie se vaders in die oorlog gesneeuwel het, seuns wie se vaders tydens die oorlog gewond is, verdienstelike seuns. Mnr. Louis het sekretaris van hierdie kommissie geword. Applikante is aan 'n eksamen onderwerp. Van dié seuns wat die skool van mnr. Louis besoek het noem mevr. Peters: „Groot Piet” Grobler (familielid van die Staatspresident), Cornelis Weilbach (later regsgeleerde), Dewald Bodenstern (later professor), Jan Jurie Schoeman (later myningenieur), Mortimer Malherbe, „Dowe” Jan Celliers (later landmeter).⁶⁾

Wietsche de Wit en Katharina Louis het brood vir die kosleerlinge gebak, terwyl Wietsche hul klere verstel en kouse gestop het. Die inwonende beurshouers het £4 per maand vir voeding en onderrig ontvang.

Verder was Jhr. C. Beelaerts van Blokland⁷⁾ drie jaar by Meester Louis gehuisves. Hoe ander leerlinge skoolgeld betaal het kon mevr. Peters nie meer onthou nie. „*Wel weet ik dat er pompoenen, gedroogde perziken en boter en 1 mud aardappels of zoete aardappels gegeven werd: dus ook ruilhandel, dan waren schoolgeld en boeken afbetaald*”.

Van die Nederlandse onderwysers wat onder mnr. Louis as hoof gewerk het noem mevr. Peters J. K. M. te Boekhorst, Van Coevorden, Boersma en Tromp. „Dr. Fockens gaf les in de oude school, natuurkundige proeven”. Indien ons hierdie sin goed lees dan was dit in die ou skool aan Kerkplein. Oud-leerlinge van dr. Fockens het hierdie vermoede bevestig. Engels is steeds deur 'n gebore Engelsman doseer.⁸⁾

Aangaande die woonhuis skryf mevr. Peters: „*Vanaf 1885 woonden wij aan 't marktplein; voordat wij daar kwamen wonen heeft er eene familie Jeppe ook gewoond. 't Huis was (een) erg onderkomen. 1 Muur van de studeerkamer viel eens in elkaar, de cellen van de vlijtige witte mieren hadden 't ondermijnd, planetarium totaal vernield. De globe nog intact toen metselde één outa de muur weer op. Gelukkig was niemand in 't vertrek. In 1884 is ons huis in handen van den Engelschman geweest. „The British Residency”*”.

Die woonhuis het 'n grasdak besit wat altyd deur Naturelle herstel is. Die huisskilder was eers Van Dalsum, later Van Schaick. Die gesin het voordat mnr. Louis sy intrek in die woonhuis op die hoek van Kerk- en Prinsloostraat geneem het, ook nog 'n jaar in die woning van regter Jorissen gewoon.

Die gesin het, tydens die verblyf in Pretoria, met drie lede uitgebrei. Agtereenvolgens is gebore: Wessel Christiaan, Ada Paulina en Harmen.

Wessel het in die omgang bekend gestaan as „Wessel Boemi”. Hy is op Dingaansdag⁹⁾ in Pretoria gebore op die oomblik dat die kanon by die „Time Ball” gedreun het om die tyd aan te gee. Vandaar die goed bedoelde bynaam „Boemi”.

Harmen is deur sy maats „Kieriemans” genoem vanweë sy voorliefde

om in sy kinderjare met 'n knopkierie rond te stap.

Tydens of kort na die oorlog van 1899–1902 is die gesin terug na Nederland omdat mnr. Louis geweier het om die eed van getrouheid aan die Britse bewind af te lê. „Toen Transvaal weg was leed Vader met onzen Oom Paul mede. 't Was alsof Oom Paul familie van ons was. Dit dacht ook menig Transvaalsche Boer,” aldus mevr. Peters.

NEDERLAND

Tenslotte nog 'n paar besonderhede aangaande die verdere lotgevalle van die gesin in Europa. Oud-skoolhoof en konrektor Wessel Louis is op 7 Maart 1917 in Nijmegen (Nederland) oorlede nadat sy eggenote hom reeds op 1 Augustus 1913 te Utrecht (Nederland) ontval het. Gesina Louis is tydens die berugte hongervinter van 1944 in Nederland (Den Haag) oorlede. Harmen Louis het tydens die jongste wêreldoorlog in 'n Japanse kamp in Oos-Indië beswyk, terwyl Antoine Louis op 12 Augustus 1953 oorlede is. Hy was jare lang regter in Nederland-Oos-Indië. Hy is in Nederland oorlede, nadat Wessel Jnr. kort voor hom heengegaan het.

* * * *

Dit is dan, sy dit onvolledig, die lewensgeskiedenis van 'n staatmaker-onderwyser en 'n aantal van sy kinders wat 'n deel van hul lewensjare in die ou Hoofstad van die Zuid-Afrikaansche Republiek deurgebring het.

In verband met die vroeë geskiedenis van onderwys en opvoeding in Pretoria is die naam Louis vas verbind. Mag die naam en werk van hierdie bekwame onderwyser, wat dikwels ook die betroubare helper en raadgewer van Staatspresident Kruger was, in ere bly.

- ¹⁾ Mej. de Wit het volgens mevr. Peters agt jaar by die gesin in Pretoria gewerk. Of sy saam met die gesin uit Nederland gekom het? Mevr. Peters skryf: „Ik heb haar naar Pretoria gebracht.” Mej. de Wit was uit die prov. Friesland afkomstig.
- ²⁾ 'n Bekende Nederlandse geneesheer, Dr. Bernardus Poortman.
- ³⁾ Hierdie skets is ontleen aan die skets van Jhr. Cornelis Beelaerts van Blokland. As grondslag het gedien 'n plan van Pretoria (1884–1897). Die nommers kom ooreen met dié wat voorkom op 'n plan wat gepubliseer is in Jhr. Dr. C. G. S. Sandberg se werk „Twintig jaar onder Krugers Boeren in voor- en tegenspoed” (Amsterdam, s.j., teenoor bls. 21). Tussen nommers 6 en 8 is Bosman-(Koch) straat.
- ⁴⁾ Die skoolgebou is no. 10, die Ned. Hervormde pastorie no. 11. Die Kerkgebou was op Kerkplein. Tans staan die Paleis van Justisie op nos. 10 en 11.
- ⁵⁾ Johannes H. M. Kock en Antonie F. Kock. (Beelaerts van Blokland, bls. 60).
- ⁶⁾ Die bekende digter Jan F. E. Celliers.
- ⁷⁾ Onder die titel „Transvaal” bestaan daar 'n besonder waardevolle geskrif opgestel en uitgegee deur tans wyle Jhr. C. Beelaerts van Blokland. Dit is nie in die handel verkrygbaar nie. Dit bevat waardevolle gegewens in verband met mnr. Louis en sy skool en Pretoria in die tagtiger jare.
- ⁸⁾ Vir verdere besonderhede o.m. die skrywer se werk: „Onderwys en Onderwysbeleid in die Suid-Afrikaanse Republiek onder Ds. S. J. du Toit en Dr. N. Mansvelt (1881–1900), Kaapstad.
- ⁹⁾ Geboortejaar nie vermeld nie.

— J. PLOEGER.

„NOG 'N SKAKEL MET DIE VERLEDE SAL VERDWYN”

„Nog een van die monumentale skakels met die ou Zuid-Afrikaanse Republiek sal binnekort vernietig word wanneer die bekende Hollard-huis, op die hoek van Andries- en Jacob Maré-straat, Pretoria, afgebreek word om plek te maak vir 'n moderne woonstelgebou.

Die ou huis wat, in vandag se terme gereken, as 'n kasteel beskryf kan word, is voor die Tweede Vryheidsoorlog deur William Emil Hollard gebou. Hollard was een van die kleurryke persoonlikhede in die ou Republiek se dae. Hy het in 1851 uit Pruise na Suid-Afrika gekom en het hom in 1870 in Transvaal gevestig, waar hy tot die balie toegelaat is.

Die pragtige ou gebou skep 'n sprokiesagtige atmosfeer, met sy hoë gewels, antieke balkonne, groot deure met kleurglas, die groot uitstaande vensters en dan die groot, groen grasperk met sy palmbome wat met duurzame ystertraliewerk omhein is.

Die plek verleen grasiaan aan die pragtige Burgerpark wat regoor hom geleë is. Hulle vul mekaar aan en die gemis van die een vir die ander, sal betreurenswaardig wees.

Wanneer 'n besoeker by die voordeur instap, word hy dadelik getref deur die besondere kleurglas-inlaswerk in die voorportaal.

Die lewensgetroue beelde van hoofregter J. G. Kotze, pres. Paul Kruger, komdt.-genl. P. J. Joubert en genl. Nicolaas Smit, begroet hom hier.

Hierna kom die besoeker in die groot, rustige ontvangkamer met sy houtbeslaande mure, sy antieke houtsneeboë en wat waarskynlik die mooiste trap in Transvaal is.

Wat die besoeker veral tref is die groot, swaar binnedeure wat met spieëls beslaan is. Dit verleen 'n nog groter effek aan die reeds ruim vertrekke.

Daar word tans tenders ingewag vir al hierdie oudhede, en daarna sal begin word met die sloop van hierdie ou gebou, wat tans as 'n losieshuis gebruik word.”

— „Die Transvaler,” 6/1/55.

OU HOLLARD-HUIS :

„GEEN POGING OM DIT TE BEWAAR”

„Daar is nog geen poging aangewend om die geskiedkundige ou gebou, Hollard-huis, op die hoek van Andries- en Jacob Maré-straat, Pretoria, vir die nageslag te bewaar nie.

Die huidige eienaar van die gebou is van voorneme om die gebou te laat sloop. Die gebou, wat 'n pragstuk vol ryke skakels met die Republikeinse tydperk is, is in 1895 deur W. E. Hollard, destyds regsadviseur van pres. Kruger, gebou.

Die geraamde koste van die gebou se oprigting was tussen £20,000 en £30,000.

As die gebou gesloop word, sal dele van die unieke houtsnede- en gekleurde vensterwerk miskien bewaar kan bly, maar ander besonder waardevolle stukke sal beskadig of selfs vernietig word, soos die Transvaalse wapen wat in teëls in die voorportaal uitgelê is.

Die Historiese Monumentekommissie het nog geen vertoë ontvang dat die gebou tot monument verklaar sal word nie, het mnr. B. D. Malan, die sekretaris, gister gesê.

Indien die kommissie so 'n versoek kry, en besluit om aan te beveel dat die gebou wel 'n monument word, beteken dit dat die eienaar niks aan die gebou mag verbreek of verander nie.

G'n Skadevergoeding

Die eienaar word nie vir enige skade as gevolg van sodanige optrede vergoed nie.

Hy het egter die reg om by die Minister van Binnelandse Sake beswaar te maak teen die voorgename proklamering; in dié geval beslis die Minister.

Gewoonlik word die wens van die eienaar in ag geneem. In een geval is 'n gebou egter teen die wens van die eienaars in tot monument verklaar. Dit was toe die Lutherse Kerk in Kaapstad die Martin Melek-huis wou sloop. Die kerk se beswaar teen die proklamering is oor die hoof gesien."

— „Die Transvaler”, 7/1/55.

“DEMOLITION OF HOLLARD HOUSE”

Letter to the Editor, “The Pretoria News,” 12/1/55.

“Sir,—With reference to reports in your newspaper concerning the proposed demolition of the historic residence at 249 Jacob Maré Street, I would like to say, would it not be much better if this house were to be bought and used as a historic monument?”

It seems to be a great pity that such a place must disappear, while Pretoria is so poor in everything that may remind us of a colourful past.
—G. HORSTMANSHOF.

When this issue reaches you, the Hollard House would have disappeared.

People say that Pretoria is to-day much poorer.

Somebody said: “We are civilised, but not cultured.”

Ekstra eksemplare verkrybaar by:

UNIE-BOEKHANDEL
Kerkstraat 236, Pretoria.
en
VAN SCHAIK SE BOEKHANDEL
Librigebou, Kerkstraat, Pretoria.

Extra copies obtainable at:

UNION BOOK STORE
236, Church Street, Pretoria.
and
VAN SCHAIK'S BOOK STORE
Libri Buildings, Church Street, Pretoria.

Prys: 1/- per eksemplaar.

Price: 1/- a copy.

Adres van die penningmeester: Posbus 427.
Address of the treasurer: P.O. Box 427.

Genootskap Oud-Pretoria

(Gestig 22 Maart 1948)

Association Old Pretoria

(Founded 22 March, 1948)

Ons doel: Om te waak oor die geskiedenis van ons stad en distrik.

Our aim: To preserve the past for the future of our city and district.

BESTUUR:

EXECUTIVE COMMITTEE:

Ere-President — THE MAYOR OF PRETORIA — *Honorary President*,

DIE BURGEMEESTER VAN PRETORIA.

Voorsitter — Dr. W. PUNT — *Chairman*.

Ondervoorsitter — Mnr./Mr. H. A. DE LOOR — *Vice-Chairman*

Sekretaris — Dr. F. J. DU TOIT SPIES — *Secretary*.

Penningmeester — Mnr./Mr. G. RISSIK — *Treasurer*.

Argivaris — Mnr./Mr. J. PRELLER — *Archivist*.

Redakteur — Dr. T. S. VAN ROOYEN — *Editor*.

Lede — Mej./Miss J. H. DAVIES — *Members*.

Mnr./Mr. R. PEACOCK.

Dr. G. W. EYBERS.

Mnr./Mr. H. M. REX.

Dr. V. FITZSIMONS.

Verteenwoordiger van die Stadsraad/Representative of the City Council:

Raadslid/Councillor W. J. SEYMORE.

Contributions may be sent to the Editor, P.O. Box 1422./Bydraes moet gestuur word aan die Redakteur, Posbus 1422.